(इंग्रजी टंकलिखित न्यायनिर्णयाचा मराठी अनुवाद)

2019-4-SCR-145

सी.आय.टी. बॉम्बे

विरुद्ध

तासगांव तालुका एस.एस.के. लि.

(दिवाणी अपील क्रमांक -८८९०/२०१२)

०५ मार्च २०१९

[न्यायमूर्ती ए. के. सिक्री, न्यायमूर्ती एस. अब्दुल नझीर आणि न्यायमूर्ती एम. आर. शाह.]

ऊस (नियंत्रण) आदेश, १९६६: कलम ३ आणि ५ अ किंमतीचे निर्धारण – अतिरिक्त किंमत ही कलम ५ अ अंतर्गत हंगामाच्या शेवटी निर्धारित केली जाते आणि नियंत्रण आदेश, १९६६ च्या दुसऱ्या परिशिष्टानुसार – म्हणून, जेव्हा अतिरिक्त खरेदी किंमत कलम ५ अ अंतर्गत निर्धारित/निश्चित केली जाते, तेव्हा खाती निश्चित केली जातात आणि संबंधित सहकारी संस्थेकडून खर्च किती असेल; नफा किती असेल इत्यादी तपशील प्रदान केले जातात. – नियंत्रण आदेश, १९६६ च्या कलम ३ अंतर्गत केंद्र सरकारद्वारे निर्धारित कायदेशीर किमान किंमत (एसएमपी) ही हंगामाच्या सुरुवातीला असते. म्हणून, कलम ३ अंतर्गत निर्धारित एसएमपी आणि कलम ५ अ अंतर्गत निर्धारित एसएपी/अतिरिक्त खरेदी

किंमतीमधील रकमेतील फरकामध्ये नफ्याचा घटक असतो आणि/किंवा त्यातील एक घटक नफा असेल.

आयकर अधिनियम, १९६१: कलम ३७ (१) – ऊस खरेदीच्या जास्त आणि अवास्तव किंमतीसाठी खर्चास नकार – ऊस उत्पादकांना मूल्यांकनकर्त्या-सहकारी संस्थेद्वारे कायदेशीर किमान किंमती (एसएमपी) पेक्षा जास्त आणि नियंत्रण आदेश, १९६६ च्या कलम ५ अ अंतर्गत निर्धारित केलेली ऊस खरेदी किंमत दिल्यास, ती नफ्याचे वाटप/नफ्याचे विनियोजन म्हणता येईल का – निर्णय: कलम ३ अंतर्गत निर्धारित एसएमपी आणि कलम ५ अ अंतर्गत निर्धारित एसएपी/अतिरिक्त खरेदी किंमतीमधील रकमेतील फरकामध्ये नफ्याचा घटक असतो आणि/किंवा त्यातील एक घटक नफा असेल – तथापि, त्याच वेळी, एसएमपी आणि एसएपी मधील संपूर्ण/एकूण रकमेतील फरक हा स्वतःहून नफ्याचे विनियोजन आहे असे म्हणता येणार नाही – अंतिम किंमत/एसएपी/अतिरिक्त खरेदी किंमत निश्चित करताना नफ्याचा तो भाग/घटक हा नफ्याचे विनियोजन आहे आणि/किंवा असे म्हणता येईल आणि त्यासाठी मूल्यांकन अधिकाऱ्याने मूल्यांकनकर्त्याला खात्यांचे विवरण, ताळेबंद आणि नियंत्रण आदेश, १९६६ च्या कलम ५ अ अंतर्गत अंतिम किंमत/अतिरिक्त खरेदी किंमत/एसएपी निश्चित करण्यासाठी राज्य सरकारला सादर केलेली सामग्री सादर करण्यास सांगून एक प्रक्रिया करावी लागेल – गैर-सदस्यांबाबत, याचा विचार कायद्याच्या कलम ४० अ (२) लागू करून केला जाऊ शकतो, म्हणजेच मूल्यांकन अधिकारी यांनी अभिलेखावरील सामग्रीवरून

दिलेली रक्कम जास्त किंवा अवास्तव आहे की नाही हे ठरवावे – ऊस (नियंत्रण) आदेश, १९६६ – कलम ३ आणि ५ अ, परिशिष्ट – आवश्यक वस्तू अधिनियम, १९५५.

ऊस (नियंत्रण) आदेश, १९६६: कलम ३ – एसएमपी निश्चिती – निर्धारणाचे घटक – नियंत्रण आदेश, १९६६ च्या कलम ३ अंतर्गत एसएमपी निश्चित/निर्धारित करताना, केंद्र सरकारला विविध पैलूंचा विचार करणे आवश्यक आहे, जसे की उसाच्या उत्पादनाचा खर्च; पर्यायी पिकांमधून उत्पादकाला मिळणारा परतावा आणि कृषी वस्तूंच्या किंमतींचा सामान्य कल; ग्राहकांना योग्य किंमतीत साखरेची उपलब्धता; ऊसापासून उत्पादित साखरेची विक्री उत्पादकांकडून होणारी किंमत; आणि उसापासून साखरेची पुनर्प्राप्ती.

अपील निकाली काढताना, या न्यायालयाने असे अधिनिर्णित केले कि:-

१.१ नियंत्रण आदेश, १९६६ च्या कलम ३ नुसार, केंद्र सरकार, ज्या प्राधिकरणांशी, संस्थांशी किंवा संघटनांशी योग्य वाटेल त्यांच्याशी सल्लामसलत केल्यानंतर, वेळोवेळी अधिकृत राजपत्रात अधिसूचनेद्वारे, साखर उत्पादकांनी किंवा त्यांच्या एजंटांनी खरेदी केलेल्या उसासाठी द्यावयाची किमान किंमत निश्चित करू शकते. नियंत्रण आदेश, १९६६ च्या कलम ३ अंतर्गत एसएमपी निश्चित/निर्धारित करताना, केंद्र सरकारला विविध पैलूंचा विचार करणे आवश्यक आहे, जसे की उसाच्या उत्पादनाचा खर्च; पर्यायी पिकांमधून उत्पादकाला मिळणारा परतावा आणि कृषी वस्तूंच्या किंमतींचा सामान्य कल; ग्राहकांना योग्य किंमतीत साखरेची उपलब्धता; ऊसापासून उत्पादित साखरेची विक्री उत्पादकांकडून होणारी किंमत; आणि उसापासून साखरेचा उतारा. [परिच्छेद ९.२][१५८-डी-जी]

१.२ स्पष्टीकरणानुसार, वेगवेगळ्या क्षेत्रांसाठी किंवा ऊसाच्या वेगवेगळ्या गुणवत्तेसाठी किंवा प्रकारांसाठी वेगवेगळ्या किंमती निश्चित केल्या जाऊ शकतात. कलम ३ च्या उप-कलम २ नुसार, कोणतीही व्यक्ती साखर उत्पादकाला किंवा त्याच्या एजंटाला ऊस विकू शकत नाही किंवा विक्रीसाठी सहमती देऊ शकत नाही, आणि अशा कोणत्याही उत्पादक किंवा एजंटाने कलम ३ च्या उप-कलम १ अंतर्गत निश्चित केलेल्या किंमतीपेक्षा कमी किंमतीत ऊस खरेदी करू नये किंवा खरेदीसाठी सहमती देऊ नये. कलम ५ अ, जे १९७४ मध्ये समाविष्ट केले गेले आहे, त्यानुसार ०१.१०.१९७४ रोजी किंवा त्यानंतर खरेदी केलेल्या ऊसासाठी अतिरिक्त किंमत द्यावी लागेल. यात असे नमूद आहे की जेव्हा साखर उत्पादक किंवा त्याचा एजंट प्रत्येक साखर वर्षात ऊस उत्पादकाकडून ऊस खरेदी करतो, तेव्हा त्याने कलम ३ अंतर्गत निश्चित केलेल्या किमान ऊस किंमतीव्यतिरिक्त, नियंत्रण आदेश, १९६६ च्या दुसऱ्या परिशिष्टातील तरतुदींनुसार देय असल्यास, ऊस उत्पादकाला अतिरिक्त किंमत द्यावी. [परिच्छेद ९.३][१५८-एच; १५९-अ-सी]

१.३ कलम ५ अ हे १९७४ मध्ये भार्गव आयोगाच्या शिफारशींवर आधारित समाविष्ट केले गेले. अतिरिक्त किंमत ही कलम ५ अ अंतर्गत हंगामाच्या शेवटी आणि नियंत्रण आदेश, १९६६ च्या दुसऱ्या परिशिष्टानुसार निश्चित/निर्धारित केली जाते. म्हणून, जेव्हा अतिरिक्त खरेदी किंमत कलम ५ अ अंतर्गत निश्चित/निर्धारित केली जाते, तेव्हा खाती निश्चित केली जातात आणि संबंधित सहकारी संस्थेकडून खर्च किती असेल; नफा किती असेल इत्यादी तपशील प्रदान केले जातात. नियंत्रण आदेश, १९६६ च्या कलम ३ अंतर्गत केंद्र सरकारद्वारे

निर्धारित एसएमपी ही हंगामाच्या सुरुवातीला असते. म्हणून, कलम ३ अंतर्गत निर्धारित एसएमपी आणि कलम ५ अ अंतर्गत निर्धारित एसएपी/अतिरिक्त खरेदी किंमतीमधील रकमेतील फरकामध्ये नफ्याचा घटक असतो आणि/किंवा त्यातील एक घटक नफा असेल. म्हणून, एसएपी आणि/किंवा कलम ५ अ अंतर्गत निश्चित केलेल्या अंतिम किंमती/अतिरिक्त खरेदी किंमतीच्या अंतिम निर्धारणाचा भाग असलेल्या नफ्याच्या घटकापर्यंत निश्चितपणे नफ्याचे विनियोजन आहे आणि/किंवा असे म्हणता येईल. तथापि, त्याच वेळी, एसएमपी आणि एसएपी मधील संपूर्ण/एकूण रकमेतील फरक हा स्वतःहून नफ्याचे विनियोजन आहे असे म्हणता येणार नाही. अंतिम किंमत/एसएपी/अतिरिक्त खरेदी किंमत निश्चित करताना नफ्याचा तो भाग/घटक हा नफ्याचे विनियोजन आहे आणि/किंवा असे म्हणता येईल आणि त्यासाठी मूल्यांकन अधिकाऱ्याने मूल्यांकनकर्त्याला खात्यांचे विवरण, ताळेबंद आणि नियंत्रण आदेश, १९६६ च्या कलम ५ अ अंतर्गत अंतिम किंमत/अतिरिक्त खरेदी किंमत/एसएपी निश्चित करण्यासाठी राज्य सरकारला सादर केलेली सामग्री सादर करण्यास सांगून एक प्रक्रिया करावी लागेल. केवळ सदस्य आणि गैर-सदस्य दोघांनाही जास्त किंमत दिली जाते म्हणून , सदस्यांच्या बाबतीत, नफ्याचे वाटप/नफ्याची हिस्सेदारी याबाबत प्रश्न कायम राहील. [परिच्छेद ९.४][१६०-इ-एच; १६१-अ]

३. मूल्यांकन अधिकारी यांनी व्यवसाय कसा चालतो, एसएपी/अतिरिक्त खरेदी किंमत/अंतिम किंमत कशी ठरवली जाते याच्या पद्धती आणि मार्गांचा विचार करावा आणि

कोणती रक्कम नफ्याचा भाग बनते हे ठरवावे आणि अशी प्रक्रिया केल्यानंतर नफ्याचा जो घटक असेल तो नफ्याचे वाटप/नफ्याचे वितरण म्हणून विचारात घ्यावा आणि उर्वरित रक्कम ही खर्च म्हणून कपात करण्यायोग्य मानावी. कायद्याचा प्रश्न यानुसार उत्तर दिला आहे, काही प्रमाणात विभागाच्या बाजूने आणि काही प्रमाणात मूल्यांकनकर्त्याच्या बाजूने. उच्च न्यायालय, आयटीएटी, सीआयटी(अ) तसेच मूल्यांकन अधिकाऱ्यांनी पारित केलेले आव्हानात्मक आदेश येथे रद्द केले जातात आणि सेट बाजूला केले जातात आणि प्रकरणे संबंधित मूल्यांकन अधिकाऱ्यांकडे पुनर्विलोकनासाठी पाठवली जातात. [परिच्छेद ९.५ आणि १०][१६२-बी-डी]

दिवाणी अपीलीय अधिकारक्षेत्र: दिवाणी अपील क्रमांक - ८८९०/२०१२.

बॉम्बे उच्च न्यायालयाच्या २९.०४.२००९ रोजीच्या निकाल आणि आदेशापासून, आयकर अपील (एलओडी) क्रमांक १५५६/२००७ मध्ये.

सह

अपील अपील क्रमांक २४८५, २४८४, २४८२, २४८३, २४८६, २४८७/२०१९, ४८०१/२०१४, ८८९१/२०१२, ४५४९/२०१३, ३०२/२०१३.

अपीलकर्त्यासाठी विधिज्ञ म्हणून - अरिजित प्रसाद, रुपेश कुमार, एस. ए. हसीब, टी. एम. सिंह, प्रवेश ठाकूर, श्रीमती अनिल कटियार.

उत्तरवादीसाठी विधिज्ञ म्हणून - पी. चिदंबरम, शेखर नाफडे, वरिष्ठ वकील, चिन्मय खलाडकर, कु. नेहा शर्मा, कु. एस. लक्ष्मी, अभिकल्प सिंह, बी. के. पाल.

न्यायालयाचा निकाल **न्यायमूर्ती एम. आर. शाह** यांनी दिला -

१. सर्व विशेष अनुमती याचिकांमध्ये अनुमती मंजूर.

२. या अपीलांच्या गटात कायद्याचा समान प्रश्न उद्भवल्याने, या सर्व अपीलांचा एकत्रितपणे निपटारा, या सामान्य निकाल आणि आदेशाद्वारे केला जात आहे.

३. सोयीसाठी, दिवाणी अपील क्रमांक ८८९०/२०१२ (आयकर आयुक्त, बॉम्बे विरुद्ध तासगांव तालुका सहकारी साखर कारखाना लिमिटेड) याला मुख्य प्रकरण म्हणून हाताळले आणि विचारात घेतले आहे, आणि म्हणून, त्या अपीलमधील तथ्ये नमूद आणि विचारात घेतली आहेत.

३.१ मूल्यांकनकर्ता (येथे प्रतिवादी) हा एक सहकारी संस्था आहे जो ऊस उत्पादन आणि त्याच्या विक्रीच्या व्यवसायात गुंतलेला आहे. मूल्यांकनकर्त्याने मूल्यांकन वर्ष १९९८-९९ साठी 'शून्य' उत्पन्न दर्शवून आयकर विवरणपत्र दाखल केले . विवरणपत्रात, मूल्यांकनकर्त्याने ४०,००,३३९ रुपये इतका पुढे नेण्याचा तोटा आणि १,६७,२६,६६५ रुपये इतकी न समायोजित ह्रासमूल्य गणना केली. विवरणपत्र आयकर कायदा, (यापुढे 'कायदा' म्हणून उल्लेखित) च्या कलम १४३(१)(अ) अंतर्गत प्रक्रिया केले गेले, ज्यामध्ये कायद्याच्या कलम ४०अ(३) शी संबंधित २,०२,२४२ रुपये इतकी समायोजन केली गेली. त्यानंतर

मूल्यांकनकर्त्याने सुधारित विवरणपत्र दाखल केले ज्यामध्ये ३,३२,४२,४२६ रुपये इतका व्यवसाय तोटा दर्शविला गेला.

३.२ कायद्याच्या कलम १४३(२)/१४२(१) अंतर्गत मूल्यांकनकर्त्याला नोटीस जारी केली गेली. मूल्यांकनकर्त्याकडे पांढऱ्या साखरेच्या उत्पादनाच्या कारखान्याच्या क्रियाकलाप होत्या. त्याने साखर उत्पादन, पेट्रोल पंप स्टेशन आणि "इतर स्त्रोतांमधून उत्पन्न" या शीर्षकाखाली व्याज यापासून मिळणारे उत्पन्न दर्शविले होते.

३.३ अंतिम खात्यांच्या तपशीलांचे, आयकर विवरणपत्रासह आणि मूल्यांकन प्रक्रियेदरम्यान प्रदान केलेल्या तपशीलांचे परीक्षण केल्यानंतर, कायद्याच्या कलम ३७(१) अंतर्गत ऊस खरेदीच्या जास्त आणि अवास्तव किंमतीसाठी खर्चास नकार देण्याचा मुद्दा उद्भवला.

३.४ हे लक्षात आले की विचाराधीन वर्षात, मूल्यांकनकर्त्याने १८९७३६.२२० मेट्रिक टन ऊस चिरडला होता. मूल्यांकनकर्त्याने ऊस खरेदीच्या वेळी चिरडण हंगाम १९९६-९७ आणि १९९७-९८ साठी अनुक्रमे प्रति मेट्रिक टन ६१५ रुपये आणि ७२० रुपये दिले होते आणि उर्वरित रक्कम नंतर, करारानुसार ऊसाच्या किंमतीत वाढ आणि मंत्र्यांच्या समितीच्या सल्ल्यानुसार सदस्य आणि इतरांकडून ऊस खरेदीच्या बाबतीत दिली गेली . याबाबत खालीलप्रमाणे नोंद आहे:

तपशील	**एमटीमध्ये प्रमाण**	**देय दर**	**भरलेला दर (रु.)**

साखर हंगाम सदस्यांकडून ९६-९७	**८,३०७.५२०**	**५३७.७००**	**८७५.०००**
साखर हंगाम गैरसदस्यांकडून	**१,६५२.६५३**	**५३७.७००**	**८७५.०००**
एकुण	**९,९६०.१७३**		
साखर हंगाम सदस्यांकडून ९७-९८	**१२९,१०८.९६६**	**५३७.७००**	**८७५.०००**
साखर हंगाम गैरसदस्यांकडून	**५०,६६७.०८१**	**५३७.७००**	**८७५.०००**
एकुण	**१७९,७७६.०४७**		

३.५ हे लक्षात आले की साखरेचे उत्पादन आवश्यक वस्तू कायदा, १९५५ अंतर्गत समाविष्ट आहे आणि सरकारने ऊस (नियंत्रण) आदेश, १९६६ (यापुढे 'नियंत्रण आदेश, १९६६' म्हणून उल्लेखित) जारी केला आहे, जो ऊस उत्पादन आणि त्याच्या विक्रीच्या सर्व पैलूंशी संबंधित आहे, ज्यामध्ये ऊस उत्पादकांना द्यावयाची किंमत समाविष्ट आहे. हे लक्षात आले की नियंत्रण आदेश, १९६६ च्या कलम ३ मध्ये सरकारला किमान ऊस किंमत निश्चित करण्याचा अधिकार आहे. हे देखील लक्षात आले की याव्यतिरिक्त, नियंत्रण आदेश, १९६६ च्या कलम ५ अ नुसार अतिरिक्त ऊस किंमत देखील देय आहे.

३.६ हे लक्षात आले की मूल्यांकनकर्त्याच्या बाबतीत, मूल्यांकनकर्त्याने ऊस उत्पादकांना, ज्यापैकी बहुतेक त्याचे सदस्य आहेत, दिलेली किंमत वरील आदेशानुसार देय असलेल्या किंमतीपेक्षा जास्त होती आणि त्यानुसार मूल्यांकनकर्त्याला ऊस खरेदीसाठी केलेल्या

देयकांचा तपशील आणि नंतर केलेल्या देयकांचा तपशील देण्यास सांगितले गेले. मूल्यांकनकर्त्याला हे देखील स्पष्ट करण्यास सांगितले गेले की नंतर केलेले देयक हे मूल्यांकनकर्त्याच्या विनंतीवरून केले गेले आहे की नाही.

३.७ असे दिसते की मूल्यांकनकर्त्याने देयकांचा तपशील सादर केला, ज्यामध्ये असे आढळले की ऊस खरेदीसाठी ऊस हंगाम १९९६-९७ आणि १९९७-९८ साठी प्रति मेट्रिक टन ८७५ रुपये दराने किंमत दिली गेली. पुढे असे नमूद केले गेले की नियंत्रण आदेश, १९६६ च्या कलम ३ आणि कलम ५ अ नुसार देय ऊस किंमत ऊस हंगाम १९९६-९७ साठी ५३७.७० रुपये आणि ऊस हंगाम १९९७-९८ साठी ६४६.५० रुपये आहे. म्हणून, मूल्यांकनकर्त्याला हे स्पष्ट करण्याची संधी देण्यात आली की त्याने सदस्य/गैर-सदस्यांना ऊस खरेदीसाठी दिलेली किंमत, जी नियंत्रण आदेश, १९६६ च्या कलम ३ आणि कलम ५ अ नुसार देय असलेल्या किंमतीपेक्षा जास्त आहे, ती जास्त का मानली जाऊ नये.

३.८ याला प्रतिसाद म्हणून, मूल्यांकनकर्त्याने लेखी निवेदन सादर केले. त्याने दावा केला की देयक हे महाराष्ट्र राज्य, पुणे येथील साखर आयुक्तालयाने निश्चित केलेल्या दरानुसार केले गेले आहे आणि ते मंत्र्यांच्या समितीने दिलेल्या मार्गदर्शक तत्त्वांनुसार आहे. गैर-सदस्य आणि सदस्यांकडून केलेल्या खरेदीबाबत, मूल्यांकनकर्त्याचे म्हणणे होते की देयक हे खरेदीच्या वेळी ठरलेल्या किंमतीनुसार केले गेले आहे. असे सांगितले गेले की ऊस खरेदीसाठी करार ऊस सुरू होण्याच्या वेळी केला गेला आहे आणि किंमत खरेदीच्या वेळीच ठरल्याने, ती कपात म्हणून स्वीकारली जाणे आवश्यक आहे. म्हणून, असा दावा केला गेला

की कायद्याच्या कलम ४०अ(२) अंतर्गत किंवा अन्यथा कोणताही खर्च नाकारला जाऊ नये.

४. मूल्यांकन अधिकाऱ्याने मूल्यांकनकर्त्याच्या बाजूने सादर केलेल्या निवेदनांशी सहमती दर्शविली नाही. मूल्यांकन अधिकाऱ्याचा अंतिम निष्कर्ष असा होता की नियंत्रण आदेश, १९६६ च्या कलम ३ नुसार केंद्र सरकारने निश्चित केलेली किंमत आणि नियंत्रण आदेश, १९६६ च्या कलम ५ अ अंतर्गत राज्य सरकारने निश्चित केलेली किंमत (आणि परिणामी मूल्यांकनकर्त्याने ऊस उत्पादकांना दिलेली) यामधील फरक हा नफ्याचे वितरण म्हणता येईल, कारण नियंत्रण आदेश, १९६६ च्या कलम ५ अ अंतर्गत किंमत निर्धारणात नफ्याचा घटक आहे आणि म्हणून राज्य सरकारने निश्चित केलेली आणि ऊस उत्पादकांना दिलेली किंमत ही जास्त आहे आणि ती खर्च म्हणून कपात करण्यायोग्य नाही , आणि ती मूल्यांकनकर्त्याच्या उत्पन्नात समाविष्ट करणे आवश्यक आहे.

४.१ असा निर्णय देताना, मूल्यांकन अधिकाऱ्याने खालीलप्रमाणे विचार आणि निरीक्षणे नोंदवली:

> "...ऊस नियंत्रण आदेश, १९६६, ऊस उत्पादकांना द्यावयाच्या किंमतीबाबत तरतूद करतो. या आदेशाच्या कलम ३ नुसार निश्चित केलेली प्रारंभिक किंमत खालील तथ्यांचा विचार करते.
>
> अ) उसाच्या उत्पादनाचा खर्च.

ब) उत्पादकांना मिळणारा परतावा, पर्यायी पिके आणि कृषी वस्तूंच्या प्रक्रियेचा सामान्य कल.

क) ग्राहकांना योग्य किंमतीत साखरेची उपलब्धता.

ड) ऊसापासून उत्पादित साखरेची विक्री साखर उत्पादकांकडून होणारी किंमत.

इ) उसापासून साखरेची पुनर्प्राप्ती.

याव्यतिरिक्त, नियंत्रण आदेशाच्या कलम ५ अ नुसार ऊस उत्पादकांना अतिरिक्त ऊस किंमत देखील देय आहे. हे कलम नियंत्रण आदेशाच्या कलम ३ नुसार ऊस उत्पादकांना दिलेल्या किंमतीच्या आधारावर प्रत्यक्ष नफ्याचा विचार करते. या कलमानुसार, कारखान्याने कमावलेला नफा ऊस उत्पादक आणि साखर उत्पादक यांच्यात वाटला जातो. कलम ३ अंतर्गत किंमती केंद्र सरकारद्वारे निश्चित केल्या जातात. ऊस उत्पादकांना देय एकूण किंमत प्रत्येक युनिटच्या नफ्याच्या आधारावर वेगळी असेल. महाराष्ट्र राज्यात, ९०% साखर उत्पादन करणारे कारखाने सहकारी क्षेत्रात असून, सरकारद्वारे सहाय्य प्राप्त असल्याने, सरकारने ऊसाच्या राज्य सल्लागार किंमती निश्चित करण्यासाठी मंत्र्यांच्या समिती नावाची समिती नेमली आहे. यानुसार, ऊस उत्पादकांना द्यावयाची प्रारंभिक किंमत नियंत्रण आदेशाच्या कलम ३ नुसार केंद्र सरकारने निश्चित केलेल्या किंमतीच्या आधारावर ठरवली जाते. तथापि, अंतिम किंमत प्रत्येक युनिटच्या नफ्याच्या आधारावर निश्चित केली

जाते आणि महाराष्ट्र राज्यात , संपूर्ण नफा ऊस उत्पादकांमध्ये वाटला जातो. साखर आयुक्तालय त्यानुसार अंतिम किंमती निश्चित करते, तथापि, हे मूल्यांकनकर्त्याच्या विशिष्ट विनंतीवरून केले जाते.

येथे नमूद करणे योग्य आहे की समाज साखर आयुक्ताला अंतिम ऊस देयक निश्चित करण्यासाठी प्रस्ताव पाठवतो. जर जास्त नफा उपलब्ध असेल तर समाज जास्त देयकांचा प्रस्ताव ठेवतो. जर उपलब्ध नफा कमी असेल तर प्रस्तावित देयक त्यानुसार कमी असते. यामुळे हे स्पष्ट होते की ऊस किंमतीचे अंतिम देयक समाजाच्या नफ्याचा समावेश करते, जो अतिरिक्त ऊस किंमतीच्या रूपात सदस्यांमध्ये वाटला जातो. समाजाचा युक्तिवाद की राज्य सल्लागार किंमतीबाबत, त्यांना तेच पाळणे बंधनकारक आहे, हे मर्यादित प्रमाणात बरोबर आहे, याचा अर्थ असा की समाजाला प्रत्यक्ष नफ्याची पर्वा न करता साखर आयुक्ताने निश्चित केलेली प्रारंभिक आगाऊ किंमत देणे आवश्यक आहे. तथापि, हंगामाच्या समाप्तीनंतर, समाजच साखर आयुक्ताला अतिरिक्त निवेदन पाठवतो , ज्यामध्ये ऊसाचा खर्च प्रारंभिक आगाऊ किंमतीच्या आधारावर घेतला जातो आणि उर्वरित अतिरिक्त रक्कम हंगामात खरेदी केलेल्या एकूण ऊसाच्या प्रमाणाच्या आधारावर वाटण्याचा प्रस्ताव ठेवला जातो. समाजाद्वारे प्रस्तावित केल्यावर, साखर आयुक्त त्याला संमती देते आणि म्हणूनच हा दावा बरोबर नाही कारण समाजच नफ्याच्या विनियोजनाद्वारे अशा अतिरिक्त ऊस खरेदी किंमतीसाठी प्रस्ताव ठेवतो...”

४.२ मूल्यांकन अधिकाऱ्याने मूल्यांकनकर्त्याच्या बाजूने असा युक्तिवाद मान्य केला नाही की केंद्र सरकारने अधिसूचित केलेली किमान ऊस किंमत ही किमान आहे आणि वास्तविक खर्च नाही आणि म्हणून किमान किंमतीपेक्षा जास्त कोणतेही देयक हे उत्पन्नाचा वापर म्हणून मानले जाऊ नये, यावर असे निरीक्षण नोंदवले की कायदेशीर किमान किंमत (यापुढे 'एसएमपी' म्हणून उल्लेखित) ही प्रत्यक्ष उत्पन्नाच्या आधारावर अतिरिक्त किंमतीद्वारे आणखी वाढवली जाते आणि जर अशी समायोजित किंमत प्रारंभिक आगाऊ किंमतीपेक्षा जास्त असेल तर केवळ अशी समायोजित किंमतच कपात म्हणून स्वीकारली जाते, प्रारंभिक आगाऊ किंमतीऐवजी. मूल्यांकन अधिकाऱ्याने हे देखील नमूद केले की अतिरिक्त ऊस किंमत ही लेखा वर्षाच्या समाप्तीनंतर गणली जाते आणि ती साखर सहकारी संस्थेने संपूर्ण वर्षात कमावलेली संपूर्ण अतिरिक्त रक्कम किंवा उत्पन्न दर्शवते आणि ही अतिरिक्त नफ्याची रक्कम आहे जी वाटली जाते आणि म्हणून ती वैध कपात करण्यायोग्य खर्च म्हणून मानली जाऊ शकत नाही. परिणामी, मूल्यांकन अधिकाऱ्याने असा निर्णय दिला की नियंत्रण आदेश, १९६६ च्या कलम ३ आणि ५अ नुसार मूल्यांकनकर्त्याने दिलेली किंमत ही योग्य किंमत आहे आणि म्हणून नियंत्रण आदेश, १९६६ च्या कलम ३ आणि ५अ नुसार निश्चित आणि मूल्यांकनकर्त्याने दिलेल्या किंमतीपेक्षा जास्त सदस्य तसेच गैर-सदस्यांना दिलेली कोणतीही रक्कम ही अवास्तव आणि जास्त किंमत असेल, जी त्याच्या सदस्यांना अतिरिक्त ऊस खरेदी किंमतीच्या रूपात दिली जाते आणि

म्हणून अशी जास्त देयके कायद्याच्या कलम ३७ अंतर्गत परवानगी दिली जात नाहीत. गणनेचा तक्ता खालीलप्रमाणे आहे:

तपशिल	नग	एम.टी.मध्ये प्रमाण	एस.एम.पी.+ ५ अ	फरक	अधिक
हंगाम ९६-९७ सभासद	८३०७.५२०	८७५.०००	५३७.७००	३३७.३००	२८०२,१२६.००
हंगाम ९७-९८ सभासद	१२९,१०८.९६६	८७५.०००	६४६.५००	२२८.५००	२९,५०१,३९९.००
एकुण	१३७,४१६.४८६				३२,३०३,५२५.००

४.३ पर्यायाने, मूल्यांकन अधिकाऱ्याने असाही निर्णय दिला की एसएमपीपेक्षा जास्त ऊस उत्पादकांना दिलेली जास्त ऊस किंमत ही कायद्याच्या कलम ४०अ(२)(अ) नुसार नाकारण्यायोग्य आहे, यावर असे निरीक्षण नोंदवले की खरेदी किंमत जास्त आणि अवास्तव आहे.

४.४ त्यानुसार, मूल्यांकन अधिकाऱ्याने विवरणपत्र अंतिम केले आणि समाजाने त्याच्या सदस्य/गैर-सदस्यांना एसएमपी किंमती/नियंत्रण आदेश, १९६६ च्या कलम ३ आणि ५अ अंतर्गत निश्चित केलेल्या किंमतीपेक्षा जास्त दिलेल्या रकमेची उत्पन्न म्हणून भर घातली.

५. अपीलवर, आयकर आयुक्त (अपील) यांनी, मुंबई आयटीएटीच्या विशेष खंडपीठाच्या मांजरा शेतकरी साखर कारखाना लिमिटेड यांच्या प्रकरणातील १९.०८.२००४ च्या निर्णयाचा आधार घेऊन आणि विचार करून, मूल्यांकनकर्त्याने प्राधान्य दिलेल्या अपीलला

मान्यता दिली आणि असा निर्णय दिला की ऊस खरेदीसाठी प्रत्यक्षात दिलेली किंमत ही व्यवसाय खर्च म्हणून स्वीकारली जावी. आयुक्त (अपील) यांनी हे देखील निरीक्षण नोंदवले आणि निर्णय दिला की राज्य सरकारने निश्चित केलेली ऊसाची जास्त किंमत (एसएपी) ही एसएमपीपेक्षा जास्त असूनही, सदस्य आणि गैर-सदस्यांना दिलेली ही किंमत कायद्याच्या कलम ४०अ(२)(ब) अंतर्गत नाकारली जाऊ शकत नाही, यामुळे की नफा हा किंमत ठरवण्यातील एक घटक आहे. आयुक्त (अपील) यांनी असे निरीक्षण नोंदवले की केवळ नफा हा किंमत ठरवण्यातील एक घटक आहे म्हणून, नफा अतिरिक्त किंमतीच्या नावाखाली स्वतंत्रपणे वाटला जातो असे म्हणता येणार नाही. आयुक्त (अपील) यांनी असे निरीक्षण नोंदवले की मूल्यांकनकर्ता – सहकारी संस्थेने ऊस उत्पादकांना दिलेली रक्कम ही ऊस खरेदीसाठी विचारात घेतली जाते आणि ती नफ्याचे विनियोजन म्हणून समजली जाऊ शकत नाही. परिणामी, आयुक्त (अपील) यांनी मूल्यांकन अधिकाऱ्याने केलेली भर रद्द केली.

६. आयटीएटीने आयुक्त (अपील) यांनी पारित केलेल्या आदेशाला पुष्टी दिली, ज्याला उच्च न्यायालयाने आव्हानात्मक निकाल आणि आदेशाद्वारे पुढे पुष्टी दिली. आव्हानात्मक निकाल आणि आदेशाद्वारे, उच्च न्यायालयाने विभागाने प्राधान्य दिलेल्या अपीलला नाकारले आहे, यावर असे निरीक्षण नोंदवले की हा प्रश्न उच्च न्यायालयाच्या आयकर आयुक्त वि. मांजरा शेतकरी सहकारी साखर कारखाना लिमिटेड, (२००८) ३०१ आय.टी.आर. १९१ (बॉम.)

यातील निकालाने समाविष्ट आहे. म्हणून, विभागाने सध्याच्या अपील दाखल केल्या आहेत.

६.१ काही प्रकरणांमध्ये, काही मूल्यांकनकर्त्या – संस्थांनी नियंत्रण आदेश, १९६६ च्या कलम ३ आणि ५अ अंतर्गत निश्चित केलेल्या किंमतीपेक्षा जास्त/अधिक ऊस खरेदी किंमत सदस्य/गैर-सदस्यांना दिल्याचे दिसते. म्हणून, या न्यायालयासमोर विचारार्थ उपस्थित केलेला प्रश्न आहे,

(i) मूल्यांकनकर्त्या-संस्थेने त्याच्या सदस्य/गैर-सदस्यांना नियंत्रण आदेश, १९६६ च्या कलम ३ अंतर्गत निश्चित केलेल्या एसएमपीपेक्षा जास्त दिलेली ऊस खरेदी किंमतीची कोणतीही रक्कम, जी नियंत्रण आदेश, १९६६ च्या कलम ५अ अंतर्गत राज्य सरकारने निश्चित केलेल्या किंमतीनुसार दिली जाऊ शकते, ती नफ्याचे वाटप आहे असे म्हणता येईल का आणि म्हणून ती आयकर विवरणपत्रात समाविष्ट करावी लागेल का?; आणि

(ii) समाजाने त्याच्या सदस्य/गैर-सदस्यांना नियंत्रण आदेश, १९६६ च्या कलम ३ आणि ५अ अंतर्गत निश्चित केलेल्या किंमतीपेक्षा जास्त/पलीकडे दिलेली ऊस खरेदी किंमतीची कोणतीही रक्कम, जी अवास्तव आणि योग्य बाजार मूल्यापेक्षा जास्त असल्याचे आढळते, ती

नफ्याचे वाटप आहे असे म्हणता येईल का आणि ती मूल्यांकनकर्त्याच्या

एकूण उत्पन्नात समाविष्ट करणे आवश्यक आहे का?

७. विभागाच्या वतीने उपस्थित असलेले विद्वान वकील श्री. अरिजित प्रसाद यांनी तीव्रपणे सादर केले की या प्रकरणाच्या तथ्यांनुसार आणि परिस्थितीमध्ये, मूल्यांकन अधिकारी नियंत्रण आदेश, १९६६ च्या कलम ३ अंतर्गत निश्चित केलेल्या एसएमपी आणि नियंत्रण आदेश, १९६६ च्या कलम ५अ अंतर्गत राज्य सरकारने निश्चित केलेल्या एसएपीमधील फरकाला नफ्याचे वाटप मानण्यास आणि विचार करण्यास योग्य होते, आणि म्हणून, ती मूल्यांकनकर्त्याच्या उत्पन्नात समाविष्ट करण्याचा योग्य आदेश देण्यात आला.

७.१ विभागाच्या वतीने उपस्थित असलेल्या विद्वान वकीलांनी तीव्रपणे सादर केले की मूल्यांकन अधिकाऱ्याने वरील फरकाला नफ्याचे वाटप म्हणून मानण्यासाठी, नियंत्रण आदेश, १९६६ च्या कलम ३ आणि ५अ अंतर्गत ऊस खरेदी किंमत कशी निश्चित केली जाते याच्या पद्धती आणि मार्गांचे सविस्तर विश्लेषण केल्यानंतर, ठोस कारणे दिली आहेत.

७.२ विभागाच्या वतीने उपस्थित असलेल्या विद्वान वकीलांनी तीव्रपणे सादर केले की कलम ३ च्या टप्प्यावर आणि कलम ५अ च्या टप्प्यावर ऊस खरेदी किंमत निश्चित करताना वेगवेगळ्या विचारसरणी/निकषांचा अवलंब करावा लागतो. असे सादर केले आहे की कलम ३ च्या टप्प्यावर आणि कलम ५अ च्या टप्प्यावर ऊस खरेदी किंमत निश्चित करताना टप्पे देखील वेगळे आहेत.

७.३ विभागाच्या वतीने उपस्थित असलेल्या विद्वान वकीलांनी तीव्रपणे सादर केले की नियंत्रण आदेश, १९६६ च्या कलम ५अ अंतर्गत ऊस खरेदी किंमत निश्चित करताना, प्रथम, हे आर्थिक वर्षाच्या समाप्तीला आणि खाती निश्चित झाल्यावर होते, आणि दुसरे, यात नफ्याचा घटक समाविष्ट आहे. असे सादर केले आहे की कलम ५अ अंतर्गत ऊस खरेदी किंमतीशी संबंधित असताना एक घटक नफा आहे, आणि म्हणूनच कलम ५अ अंतर्गत ऊस उत्पादकांना जे काही दिले जाते ते नफ्याचे वाटप आहे.

७.४ पुढे, विभागाच्या वतीने उपस्थित असलेल्या विद्वान वकीलांनी सादर केले की नियंत्रण आदेश, १९६६ च्या कलम ५अ अंतर्गत ऊस खरेदी किंमत कशी आणि कोणत्या पद्धतीने निश्चित केली जाते याचा सविस्तर विचार या न्यायालयाने महाराष्ट्र राज्य सहकारी साखर कारखाना संघ लिमिटेड वि. महाराष्ट्र राज्य, १९९५ सप्लिमेंट (३) एससीसी ४७५ या प्रकरणात केला आहे. विद्वान वकीलांनी तीव्रपणे सादर केले की या न्यायालयाने वरील निर्णयात निरीक्षण नोंदवल्याप्रमाणे, कलम ५अ अंतर्गत निश्चित केलेली अतिरिक्त किंमत ही हंगामाच्या शेवटी आहे. असे सादर केले आहे की, भार्गव आयोगाने हंगामाच्या शेवटी ५०:५० नफा वाटपाच्या आधारावर अतिरिक्त किंमतीचे देयक करण्याची शिफारस केली होती, जी नियंत्रण आदेश, १९६६ च्या दुसऱ्या परिशिष्टानुसार कार्यान्वित केली जावी. असे सादर केले आहे की कलम ५अ अंतर्गत निश्चित केलेली अतिरिक्त खरेदी किंमत केवळ लागवडीच्या खर्चाचाच समावेश करत नाही तर नफ्याचाही समावेश आहे. असे सादर केले आहे की महाराष्ट्र राज्य सहकारी साखर कारखाना संघ लिमिटेड (वरील) या प्रकरणात या

न्यायालयाने निरीक्षण नोंदवल्याप्रमाणे, कलम ५अ अंतर्गत निश्चित केलेली किंमत (अतिरिक्त किंमत) ही ऊसाच्या उताऱ्यावर आणि साखरेच्या विक्रीतून मिळालेल्या नफ्यावर आधारित आहे, ती किमान नाही तर इष्टतम किंमत आहे जी ऊस उत्पादकाला दिली जाते. असे सादर केले आहे की ऊसाच्या संपूर्ण किंमत संरचनेत दोन मूलभूत घटकांवर आधारित आहे, एक, उतारा टक्केवारी आणि दुसरे, प्राप्ती वजा खर्च यावरून मिळणाऱ्या नफ्याच्या वाटपासाठी प्रोत्साहन. असे सादर केले आहे की म्हणूनच एसएमपी आणि एसएपीमधील फरक हा नफ्याचे वाटप आहे, आणि म्हणून, कायद्याच्या कलम ३७ अंतर्गत आयकर विवरणपत्रात समाविष्ट करणे आवश्यक आहे.

७.५ पुढे, विभागाच्या वतीने उपस्थित असलेल्या विद्वान वकीलांनी सादर केले की अनेक प्रकरणांमध्ये असे आढळले आहे की मूल्यांकनकर्त्या संस्थेने त्याच्या सदस्य/गैर-सदस्यांना दिलेली ऊस खरेदी किंमत ही जास्त आहे आणि बाजार किंमतीपेक्षा आणि /किंवा एसएपीपेक्षा देखील जास्त आहे. असे सादर केले आहे की म्हणूनच कायद्याच्या कलम ४०अ(२) चा विचार केला तरी, अशी जास्त आणि अवास्तव रक्कम कपात करण्यायोग्य म्हणून स्वीकारली जाऊ शकत नाही. असे सादर केले आहे की म्हणूनच उच्च न्यायालयाने समाजाने ऊस खरेदीसाठी प्रत्यक्षात दिलेली किंमत ही व्यवसाय खर्च म्हणून स्वीकारली जावी असा निर्णय देताना गंभीर चूक केली आहे.

७.६ पुढे, विभागाच्या वतीने उपस्थित असलेल्या विद्वान वकीलांनी सादर केले की वरील तथ्ये आणि परिस्थितींच्या आधारे, उच्च न्यायालयाने ऊस खरेदी किंमतीवरील जास्त

खर्चाची रक्कम ही नफ्याचा भार, म्हणजेच नफ्याचे हस्तांतरण आणि नफ्याचे विनियोजन आहे, असा निर्णय देणे योग्य नव्हते.

७.७ वरील निवेदन करून, सध्याच्या अपीलांना मान्यता देण्याची आणि उच्च न्यायालयाने पारित केलेले आव्हानात्मक निकाल आणि आदेश तसेच आयटीएटी आणि आयुक्त (अपील) यांनी पारित केलेले आदेश रद्द करून मूल्यांकन अधिकाऱ्यांनी पारित केलेले संबंधित आदेश पुनर्स्थापित करण्याची विनंती करण्यात आली आहे.

८. श्री. पी. चिदंबरम, विद्वान वरिष्ठ वकील, श्री. शेखर नाफडे, विद्वान वरिष्ठ वकील यांनी संबंधित मूल्यांकनकर्त्यांच्या वतीने हजेरी लावली आहे.

८.१ संबंधित मूल्यांकनकर्त्यांच्या वतीने उपस्थित असलेल्या विद्वान वकीलांनी तीव्रपणे सादर केले की उच्च न्यायालयाने योग्यपणे निरीक्षण नोंदवले आणि निर्णय दिल्याप्रमाणे, केवळ नियंत्रण आदेश, १९६६ च्या कलम ५अ अंतर्गत एसएपी निश्चित करताना नफा हा एक घटक आणि/किंवा एक घटक आहे म्हणून, नफ्याचे वाटप आहे असे म्हणता येणार नाही.

८.२ संबंधित मूल्यांकनकर्त्यांच्या वतीने उपस्थित असलेल्या विद्वान वकीलांनी तीव्रपणे सादर केले की नियंत्रण आदेश, १९६६ अंतर्गत, ऊस सहकारी संस्थेला केंद्र सरकार आणि राज्य सरकारने, ज्या प्रकरणात लागू असेल त्यानुसार, निश्चित केलेली ऊस खरेदी किंमत ऊस उत्पादकांना देण्याशिवाय दुसरा पर्याय नाही. असे सादर केले आहे की जरी संस्थेला

तोटा सहन करावा लागला तरी, संस्थेला राज्य सरकारने निश्चित केलेली अतिरिक्त खरेदी किंमत (अंतिम किंमत) द्यावी लागते. असे सादर केले आहे की म्हणूनच मूल्यांकनकर्त्या-संस्थेने ऊस उत्पादकांना ऊस खरेदी किंमतीसाठी जे काही दिले आहे ते स्वीकारार्ह खर्च आहे ज्याची कपात करणे आवश्यक आहे.

८.३ संबंधित मूल्यांकनकर्त्यांच्या वतीने उपस्थित असलेल्या विद्वान वकीलांनी वस्तू विक्री कायद्याच्या कलम ९ वर देखील अवलंब केला आहे. पुढे, विद्वान वकीलांनी सादर केले की प्रत्यक्षात समाजाने सदस्य आणि गैर-सदस्य दोघांनाही जास्त/अतिरिक्त किंमत दिली आहे आणि म्हणूनच एसएमपीपेक्षा जास्त किंवा अधिक दिलेली कोणतीही रक्कम ही स्वतःहून नफ्याचे वाटप आहे असे म्हणता येणार नाही.

८.४ पुढे, विद्वान वकीलांनी सादर केले की राज्य सरकारची देखील १०% हिस्सेदारी आहे आणि भागधारक म्हणून राज्याला काहीही दिले जात नाही. पुढे, विद्वान वकीलांनी सादर केले की उपनियमांनुसारही, संस्थेला एसएमपी आणि एसएपीमधील फरक द्यावा लागतो. असे सादर केले आहे की म्हणूनच एसएमपी आणि एसएपीमधील फरक, कोणत्याही प्रकारे, नफ्याचे वाटप आहे असे म्हणता येणार नाही आणि प्रत्यक्षात ऊस खरेदी करताना जे काही दिले जाते ते खर्च म्हणून कपात करण्यायोग्य आहे.

८.५ वरील निवेदन करून, विभागाने प्राधान्य दिलेल्या सध्याच्या अपीलांना नाकारण्याची विनंती करण्यात आली आहे.

९. आम्ही संबंधित पक्षांच्या वतीने उपस्थित असलेल्या विद्वान वकीलांचे विस्तृतपणे मत ऐकले आहे.

९.१ या न्यायालयासमोर विचारार्थ उपस्थित केलेला एक संक्षिप्त प्रश्न आहे , की मूल्यांकनकर्त्या-संस्थेने ऊस उत्पादकांना एसएमपीपेक्षा जास्त आणि नियंत्रण आदेश , १९६६ च्या कलम ५अ अंतर्गत निश्चित केलेली ऊस खरेदी किंमत ही नफ्याचे वाटप/नफ्याचे विनियोजन आहे असे म्हणता येईल का किंवा ती खर्च म्हणून स्वीकारार्ह आहे का?

९.२ वरील मुद्दा/प्रश्नाचा विचार करताना, नियंत्रण आदेश, १९६६ अंतर्गत एसएमपी आणि एसएपी निश्चित करण्याच्या यंत्रणेचा उल्लेख आणि विचार करणे आवश्यक आहे. नियंत्रण आदेश, १९६६ च्या कलम ३ नुसार, केंद्र सरकार, ज्या प्राधिकरणांशी, संस्थांशी किंवा संघटनांशी योग्य वाटेल त्यांच्याशी सल्लामसलत केल्यानंतर, वेळोवेळी अधिकृत राजपत्रात अधिसूचनेद्वारे, साखर उत्पादकांनी किंवा त्यांच्या एजंटांनी खरेदी केलेल्या ऊसासाठी द्यावयाची किमान किंमत निश्चित करू शकते. नियंत्रण आदेश, १९६६ च्या कलम ३ अंतर्गत एसएमपी निश्चित/निर्धारित करताना, केंद्र सरकारला खालील पैलूंचा विचार करणे आवश्यक आहे:

> “(अ) उसाच्या उत्पादनाचा खर्च;
>
> (ब) पर्यायी पिकांमधून उत्पादकाला मिळणारा परतावा आणि कृषी वस्तूंच्या किंमतींचा सामान्य कल;

(क) ग्राहकांना योग्य किंमतीत साखरेची उपलब्धता;

(ड) ऊसापासून उत्पादित साखरेची विक्री साखर उत्पादकांकडून होणारी किंमत; आणि

(इ) उसापासून साखरेची पुनर्प्राप्ती."

९.३ स्पष्टीकरणानुसार, वेगवेगळ्या क्षेत्रांसाठी किंवा ऊसाच्या वेगवेगळ्या गुणवत्तेसाठी किंवा प्रकारांसाठी वेगवेगळ्या किंमती निश्चित केल्या जाऊ शकतात. कलम ३ च्या उप-कलम २ नुसार, कोणतीही व्यक्ती साखर उत्पादकाला किंवा त्याच्या एजंटाला ऊस विकू शकत नाही किंवा विक्रीसाठी सहमती देऊ शकत नाही, आणि अशा कोणत्याही उत्पादक किंवा एजंटाने कलम ३ च्या उप-कलम १ अंतर्गत निश्चित केलेल्या किंमतीपेक्षा कमी किंमतीत ऊस खरेदी करू नये किंवा खरेदीसाठी सहमती देऊ नये. कलम ५अ, जे १९७४ मध्ये समाविष्ट केले गेले आहे, त्यानुसार ०१.१०.१९७४ रोजी किंवा त्यानंतर खरेदी केलेल्या ऊसासाठी अतिरिक्त किंमत द्यावी लागेल. यात असे नमूद आहे की जेव्हा साखर उत्पादक किंवा त्याचा एजंट प्रत्येक साखर वर्षात ऊस उत्पादकाकडून ऊस खरेदी करतो, तेव्हा त्याने कलम ३ अंतर्गत निश्चित केलेल्या किमान ऊस किंमतीव्यतिरिक्त, नियंत्रण आदेश, १९६६ च्या दुसऱ्या परिशिष्टातील तरतुदींनुसार देय असल्यास, ऊस उत्पादकाला अतिरिक्त किंमत द्यावी. नियंत्रण आदेश, १९६६ च्या कलम ५अ अंतर्गत अतिरिक्त किंमत कशी निश्चित केली जावी हे दुसऱ्या परिशिष्टात नमूद आहे, जे खालीलप्रमाणे आहे:

"दुसरे परिशिष्ट

[कलम ५-अ पहा]

कलम ५-अ अंतर्गत साखर उत्पादकाने अतिरिक्त किंमतीच्या रकमेचा (प्रति क्विंटल ऊस) हिशेब खालील सूत्रानुसार गणला जावा, म्हणजेच:

$$X = \frac{R - L + A - B}{1\,C}$$

स्पष्टीकरण— या सूत्रात.

(१) 'X' ही साखर उत्पादकाने ऊस उत्पादकाला देय असलेली अतिरिक्त किंमत रुपये प्रति क्विंटल ऊस आहे.

(२) 'R' ही साखर वर्षात उत्पादित साखरेची रक्कम रुपये आहे, ज्यामध्ये खरेदीदाराने कारखान्याला दिलेला किंवा देय असलेला उत्पादन शुल्क वगळलेला आहे.

(३) 'L' ही साखर वर्षात उत्पादित साखरेची किंमत रुपये आहे, जी प्रति क्विंटल कारखाना दराच्या एकक खर्चाच्या आधारावर गणली जाते, उत्पादन शुल्क वगळून, जी कलम ३ अंतर्गत निश्चित केलेल्या किमान ऊस किंमतीच्या संदर्भात, वर्षाच्या अंतिम कार्य परिणामांनुसार आणि केंद्र सरकारने वेळोवेळी निर्दिष्ट केलेल्या प्राधिकरणाने शिफारस केलेल्या खर्च परिशिष्ट आणि परताव्याच्या आधारावर निश्चित केली जाते.

(४) 'A' ही मागील वर्षासाठी देय असलेली रक्कम आहे जी प्रत्यक्षात दिली गेलेली नाही [उप-कलम (९) पहा].

(५) 'B' ही साखर वर्षात उत्पादित साखरेच्या अविक्रीत साठ्याच्या प्रत्यक्ष विक्रीतून मिळालेली जास्त किंवा कमी रक्कम आहे, जी ३० सप्टेंबर रोजी आहे [खालील वस्तू ७ (ii) पहा] आणि ती पुढे नेली जाते आणि पुढील वर्षाच्या विक्री प्राप्तीमध्ये समायोजित केली जाते.

(६) 'C' ही साखर वर्षात साखर उत्पादकाने खरेदी केलेल्या ऊसाचे प्रमाण क्विंटलमध्ये आहे.

(७) स्पष्टीकरण २ मध्ये उल्लेखित 'R' रक्कम खालीलप्रमाणे गणली जावी, म्हणजेच:—

(i) साखर वर्षात प्रत्यक्षात मिळालेली रक्कम; आणि

(ii) ३० सप्टेंबर रोजी संपलेल्या अविक्रीत साखर साठ्याचे अंदाजित मूल्य, जे मुक्त साखर साठ्याच्या बाबतीत १६ ते ३० सप्टेंबर या पंधरवड्यातील सरासरी विक्री दराने आणि लेव्ही साखर साठ्याच्या बाबतीत ३० सप्टेंबर रोजी अधिसूचित लेव्ही किंमतीनुसार गणले जाते.

स्पष्टीकरण.—या परिशिष्टात "साखर" म्हणजे कोणत्याही प्रकारची साखर ज्यामध्ये नव्वद टक्क्यांपेक्षा जास्त साखरेचे प्रमाण आहे.

९.४ यावेळी, हे नमूद करणे आवश्यक आहे की कलम ५अ हे १९७४ मध्ये भार्गव आयोगाच्या शिफारशींवर आधारित समाविष्ट केले गेले. या न्यायालयाने महाराष्ट्र राज्य

सहकारी साखर कारखाना संघ लिमिटेड (उपरोक्त) या प्रकरणात निरीक्षण नोंदवल्याप्रमाणे, भार्गव आयोगाने हंगामाच्या शेवटी ५०:५० नफा वाटपाच्या आधारावर अतिरिक्त किंमतीचे देयक करण्याची शिफारस केली होती, जी नियंत्रण आदेश, १९६६ च्या दुसऱ्या परिशिष्टानुसार कार्यान्वित केली जावी. हे देखील नमूद करणे आवश्यक आहे की अतिरिक्त किंमत ही कलम ५अ अंतर्गत हंगामाच्या शेवटी आणि नियंत्रण आदेश, १९६६ च्या दुसऱ्या परिशिष्टानुसार निश्चित/निर्धारित केली जाते. म्हणून, जेव्हा अतिरिक्त खरेदी किंमत कलम ५अ अंतर्गत निश्चित/निर्धारित केली जाते, तेव्हा खाती निश्चित केली जातात आणि संबंधित सहकारी संस्थेकडून खर्च किती असेल; नफा किती असेल इत्यादी तपशील प्रदान केले जातात. हे नमूद करणे आवश्यक आहे की नियंत्रण आदेश, १९६६ च्या कलम ३ अंतर्गत केंद्र सरकारद्वारे निर्धारित एसएमपी ही हंगामाच्या सुरुवातीला असते आणि केंद्र सरकारने एसएमपी निश्चित/निर्धारित करताना, वर नमूद केलेल्या गोष्टींचा विचार करणे आवश्यक आहे. म्हणून, कलम ३ अंतर्गत निर्धारित एसएमपी आणि कलम ५अ अंतर्गत निर्धारित एसएपी/अतिरिक्त खरेदी किंमतीमधील रकमेतील फरकामध्ये नफ्याचा घटक असतो आणि/किंवा त्यातील एक घटक नफा असेल. कलम ५अ अंतर्गत अतिरिक्त खरेदी किंमत निश्चित करण्याची संपूर्ण योजना/यंत्रणा याचा सविस्तर विचार आणि चर्चा या न्यायालयाने महाराष्ट्र राज्य सहकारी साखर कारखाना संघ लिमिटेड (उपरोक्त) या प्रकरणात केली आहे. त्या निर्णयात असे निरीक्षण नोंदवले आहे की अतिरिक्त खरेदी किंमत/एसएपी ही हंगामाच्या शेवटी दिली जाते; भार्गव आयोगाने हंगामाच्या शेवटी

५०:५० नफा वाटपाच्या आधारावर अतिरिक्त किंमतीचे देयक करण्याची शिफारस केली होती, जी नियंत्रण आदेश, १९६६ च्या दुसऱ्या परिशिष्टानुसार कार्यान्वित केली जावी; अतिरिक्त खरेदी किंमतीत केवळ लागवडीचा खर्चच नाही तर नफ्याचाही समावेश आहे; अशा प्रकारे ऊसाच्या उताऱ्यावर आणि साखरेच्या विक्रीतून मिळालेल्या नफ्यावर आधारित दिली जाणारी किंमत ही किमान नाही तर इष्टतम किंमत आहे जी ऊस उत्पादकाला दिली जाते. अतिरिक्त ऊस किंमत किंवा अतिरिक्त राज्य निश्चित किंमत ही प्रोत्साहन म्हणून दिली जाते. ऊसाच्या संपूर्ण किंमत संरचनेत दोन मूलभूत घटकांवर आधारित आहे, एक, उतारा टक्केवारी आणि दुसरे, प्राप्ती वजा खर्च यावरून मिळणाऱ्या नफ्याच्या वाटपासाठी प्रोत्साहन. म्हणून, एसएपी आणि/किंवा कलम ५अ अंतर्गत निश्चित केलेल्या अंतिम किंमती/अतिरिक्त खरेदी किंमतीच्या अंतिम निर्धारणाचा भाग असलेल्या नफ्याच्या घटकापर्यंत निश्चितपणे नफ्याचे विनियोजन आहे आणि/किंवा असे म्हणता येईल. तथापि, त्याच वेळी, एसएमपी आणि एसएपी मधील संपूर्ण/एकूण रकमेतील फरक हा स्वतःहून नफ्याचे विनियोजन आहे असे म्हणता येणार नाही. वर नमूद केल्याप्रमाणे, अंतिम किंमत/ एसएपी/अतिरिक्त खरेदी किंमत निश्चित करताना नफ्याचा तो भाग/घटक हा नफ्याचे विनियोजन आहे आणि/किंवा असे म्हणता येईल आणि त्यासाठी मूल्यांकन अधिकाऱ्याने मूल्यांकनकर्त्याला खात्यांचे विवरण, ताळेबंद आणि नियंत्रण आदेश, १९६६ च्या कलम ५अ अंतर्गत अंतिम किंमत/अतिरिक्त खरेदी किंमत /एसएपी निश्चित करण्यासाठी राज्य सरकारला सादर केलेली सामग्री सादर करण्यास सांगून एक प्रक्रिया करावी लागेल. केवळ

सदस्य आणि गैर-सदस्य दोघांनाही जास्त किंमत दिली जाते म्हणून, सदस्यांच्या बाबतीत, नफ्याचे वाटप/नफ्याची हिस्सेदारी याबाबत प्रश्न कायम राहील. गैर-सदस्यांबाबत, याचा विचार कायद्याच्या कलम ४०अ(२) लागू करून केला जाऊ शकतो, म्हणजेच मूल्यांकन अधिकारी यांनी रेकॉर्डवरील सामग्रीवरून दिलेली रक्कम जास्त किंवा अवास्तव आहे की नाही हे ठरवावे. तथापि, हे सध्याच्या अपीलांचा विषय नाही. आम्ही सध्याच्या अपीलांना समाजाने ऊस उत्पादकांना कलम ३ अंतर्गत निश्चित केलेल्या एसएमपीपेक्षा जास्त दिलेल्या ऊस खरेदी किंमतीच्या आणि नियंत्रण आदेश, १९६६ च्या कलम ३ आणि कलम ५अ अंतर्गत निश्चित केलेल्या किंमतीमधील ऊस खरेदी किंमतीच्या फरकाच्या संदर्भात मर्यादित ठेवत आहोत.

९.५ म्हणून, मूल्यांकन अधिकारी यांनी व्यवसाय कसा चालतो, एसएपी/अतिरिक्त खरेदी किंमत/अंतिम किंमत कशी ठरवली जाते याच्या पद्धती आणि मार्गांचा विचार करावा आणि कोणती रक्कम नफ्याचा भाग बनते हे ठरवावे आणि अशी प्रक्रिया केल्यानंतर नफ्याचा जो घटक असेल तो नफ्याचे वाटप/नफ्याचे वितरण म्हणून विचारात घ्यावा आणि उर्वरित रक्कम ही खर्च म्हणून कपात करण्यायोग्य मानावी.

१०. वरील आणि वर नमूद केलेल्या कारणांमुळे, कायद्याचा प्रश्न यानुसार उत्तर दिला आहे, काही प्रमाणात विभागाच्या बाजूने आणि काही प्रमाणात मूल्यांकनकर्त्याच्या बाजूने. उच्च न्यायालय, आयटीएटी, आयुक्त (अपील) तसेच मूल्यांकन अधिकाऱ्यांनी पारित केलेले आव्हानात्मक आदेश येथे रद्द केले जातात आणि सेट बाजूला केले जातात आणि प्रकरणे

वर नमूद केल्याप्रमाणे प्रक्रिया करण्यासाठी आणि संबंधित मूल्यांकनकर्त्यांना संधी दिल्यानंतर संबंधित मूल्यांकन अधिकाऱ्यांकडे पुनर्विलोकनासाठी पाठवली जातात.

११. वरील सर्व बाबींनुसार हे सर्व अपीले निकाली काढण्यात येत आहे.

अपील निकाली काढले.

अस्वीकरण

न्यायनिर्णयाच्या या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या/ तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरता मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरता वापर करता येणार नाही तसेच इंग्रजी भाषेतील न्याय निर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणी करिता वैध मानला जाईल.